

FANLARARO INTEGRATSIYA ASOSIDA EKOLOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI

Shermatova Uljamol Shopulat qizi

uljamol2193@gmail.com

Tel +998996777690

Termiz davlat pedagogika instituti

“Boshlang‘ich ta‘lim ” kafedraasi o‘qituvchisi

Jumanazarova Sarvinoz Botir qizi

Tel+998937308107

Termiz davlat pedagogika instituti

“Boshlang‘ich ta‘lim “ yo‘nalishi

102-guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich ta‘lim jarayonida fanlararo integratsiya asosida ekologik madaniyatni rivojlantirish texnologiyasining nazariy va metodik asoslari yoritilgan. Ekologik bilim, ong va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishda turli fanlar mazmunini o‘zaro uyg‘unlashtirishning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilingan. Integratsiyalashgan yondashuv orqali o‘quvchilarda ekologik kompetensiyani rivojlantirish, barqaror rivojlanish g‘oyalarini singdirish hamda tabiatga ongli munosabatni qaror toptirish mexanizmlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari fanlararo integratsiya ekologik madaniyatni shakllantirishda samarali pedagogik texnologiya ekanligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Fanlararo integratsiya, ekologik madaniyat, pedagogik texnologiya, ekologik kompetensiya, boshlang‘ich ta‘lim.

Аннотация: В данной статье освещаются теоретические и методические основы технологии развития экологической культуры на основе межпредметной интеграции в процессе начального образования. Проанализированы педагогические возможности согласования содержания различных учебных дисциплин в формировании экологических знаний, сознания и практических умений учащихся. Обоснованы механизмы развития экологической компетентности, формирования идей устойчивого развития и воспитания осознанного отношения к природе посредством интегративного подхода. Результаты исследования подтверждают, что межпредметная интеграция является эффективной педагогической технологией формирования экологической культуры.

Ключевые

слова:

Межпредметная интеграция, экологическая культура, педагогическая технология, экологическая компетентность, начальное образование.

Abstract: This article explores the theoretical and methodological foundations of a technology for developing environmental culture through interdisciplinary integration in primary education. The pedagogical potential of harmonizing the content of various academic subjects in the formation of environmental knowledge, awareness, and practical skills is analyzed. The mechanisms for fostering environmental competence, instilling the ideas of sustainable development, and cultivating a conscious attitude toward nature through an integrative approach are substantiated. The research findings demonstrate that interdisciplinary integration serves as an effective pedagogical technology for the formation of environmental culture.

Key words:

Interdisciplinary integration, environmental culture, pedagogical technology, environmental competence, primary education.

Kirish:

Hozirgi kunda global ekologik muammolar, atrof-muhitning ifloslanishi va tabiiy resurslarning cheklanganligi masalalari yosh avlodning ekologik madaniyatini shakllantirishni ta'limning ustuvor vazifalaridan biriga aylantirdi. Boshlang'ich sinflarda ekologik ong va barqaror rivojlanish tamoyillarini singdirish kelajakda mas'uliyatli va atrof-muhitga hurmat bilan qaraydigan shaxslarni tarbiyalashning asosiy omili hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan ekologik madaniyatni rivojlantirish jarayonida pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish, o'quv jarayonini samarali tashkil etish va turli fanlar mazmunini integratsiyalash asosida tizimli ta'limni amalga oshirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Fanlararo integratsiya turli o'quv fanlari mazmunini o'zaro bog'lash, ularni yagona maqsadga yo'naltirish va o'quvchilarda kompleks ekologik kompetensiyalarni shakllantirish imkonini beruvchi samarali pedagogik texnologiya hisoblanadi. Mazkur yondashuv orqali o'quvchilar ekologik bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirib, tabiatga ongli munosabatni rivojlantiradi va barqaror rivojlanish g'oyalari hayotiy tajribaga singdiradi.

Maqolaning maqsadi boshlang'ich sinf o'quvchilarida fanlararo integratsiya asosida ekologik madaniyatni shakllantirish texnologiyasining nazariy va metodik asoslarini tadqiq etish va ularning samaradorligini aniqlashdir. Tadqiqot vazifalari sifatida ekologik madaniyatning mazmun-mohiyatini o'rganish, fanlararo integratsiya mexanizmlarini tahlil qilish va boshlang'ich ta'lim jarayonida interfaol metodlar asosida amaliy model ishlab chiqish belgilangan. Hozirgi kunda ekologik muammolar keskinlashib borayotgan sharoitda boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirish dolzarb vazifaga aylangan. Tabiatni muhofaza qilish,

resurslardan oqilona foydalanish va barqaror rivojlanish g'oyalari bolalikdan singdirish o'quvchilarda mas'uliyat va ekologik ongni rivojlantiradi. Shu nuqtai nazardan pedagogik jarayonni takomillashtirish, fanlararo integratsiya asosida darslarni tizimli o'tkazish muhim ahamiyat kasb etadi. Fanlararo

integratsiya turli fanlarning mazmunini birlashtirish, ularni yagona maqsadga yo'naltirish va o'quvchilarda tizimli ekologik kompetensiyalarni shakllantirishni ta'minlaydi. Boshlang'ich sinflarda mazkur yondashuv ekologik bilim, ong, amaliy ko'nikma va xulq-atvorni rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, tabiatshunoslik darslarida o'quvchilar atrof-muhit va resurslar haqida bilim oladi, ona tili darslarida tabiat mavzusidagi matnlarni o'qib, tahlil qiladi va yozma ishlarda qo'llaydi, matematika darslarida esa ekologik masalalarni yechish orqali resurslarni tejash va hisob-kitob ko'nikmalarini rivojlantiradi. Tasviriy san'at va texnologiya mashg'ulotlarida esa chiqindilardan foydali buyumlar yaratish, ekologik loyihalar ishlash orqali amaliy ko'nikmalar shakllanadi. Fanlararo integratsiya asosida ekologik madaniyatni rivojlantirish texnologiyasi bir necha bosqichda amalga oshiriladi. Birinchi bosqich maqsad va vazifalarni aniqlash; ikkinchi bosqich mazmunni integratsiyalash; uchinchi bosqich interfaol metodlar qo'llash; to'rtinchi bosqich amaliy faoliyatni tashkil etish; beshinchi bosqich natijalarni baholash va tahlil qilish. Bu texnologiya o'quvchilarda nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish, ekologik loyihalar va tajribalar orqali ekologik kompetensiyalarni shakllantirish imkonini beradi.

Shuningdek, xalqaro tajriba ham fanlararo integratsiyaning samaradorligini ko'rsatadi. [UNESCO](#) va [UNEP](#) tomonidan ilgari surilgan barqaror rivojlanish g'oyalari boshlang'ich sinf pedagogikasi bilan uyg'unlashganda ekologik madaniyatni rivojlantirishning tizimli mexanizmi yaratiladi. Hozirgi kunda

ekologik muammolar keskinlashib borayotgan sharoitda boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirish dolzarb vazifaga aylangan. Tabiatni muhofaza qilish, resurslardan oqilona foydalanish va barqaror rivojlanish g'oyalari bolalikdan singdirish o'quvchilarda mas'uliyat va ekologik ongni rivojlantiradi. Shu nuqtai nazardan pedagogik jarayonni takomillashtirish, fanlararo integratsiya asosida darslarni tizimli o'tkazish muhim ahamiyat kasb etadi.

Fanlararo integratsiya turli fanlarning mazmunini birlashtirish, ularni yagona maqsadga yo'naltirish va o'quvchilarda tizimli ekologik kompetensiyalarni shakllantirishni ta'minlaydi. Boshlang'ich sinflarda mazkur yondashuv ekologik bilim, ong, amaliy ko'nikma va xulq-atvorni rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, tabiatshunoslik darslarida o'quvchilar atrof-muhit va resurslar haqida bilim oladi, ona tili darslarida tabiat mavzusidagi matnlarni

o'qib, tahlil qiladi va yozma ishlarda qo'llaydi, matematika darslarida esa ekologik masalalarni yechish orqali resurslarni tejash va hisob-kitob ko'nikmalarini rivojlantiradi. Tasviriy san'at va texnologiya mashg'ulotlarida esa chiqindilardan foydali buyumlar yaratish, ekologik loyihalar ishlash orqali amaliy ko'nikmalar shakllanadi. Fanlararo integratsiya asosida ekologik madaniyatni rivojlantirish texnologiyasi bir necha bosqichda amalga oshiriladi. Birinchi bosqich maqsad va vazifalarni aniqlash; ikkinchi bosqich mazmunni integratsiyalash; uchinchi bosqich interfaol metodlar qo'llash; to'rtinchi bosqich amaliy faoliyatni tashkil etish; beshinchi bosqich natijalarni baholash va tahlil qilish. Bu texnologiya o'quvchilarda nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish, ekologik loyihalar va tajribalar orqali ekologik kompetensiyalarni shakllantirish imkonini beradi.

Fanlararo integratsiya asosida ekologik madaniyatni rivojlantirish jarayonida o'quvchilarning **amaliy faoliyati** muhim o'rin tutadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun ekologik loyihalar, eksperimentlar, ekskursiyalar va kuzatuvlar orqali o'rganilgan bilimlarni hayotiy tajribaga tatbiq etish imkoniyati yaratiladi. Masalan, maktab hududida chiqindilarni ajratish bo'yicha loyiha yoki daraxt ekish aksiyalari o'quvchilarda tabiatga mas'uliyatni mustahkamlashga xizmat qiladi. Fanlararo integratsiya nafaqat bilimlarni birlashtirishga, balki **ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga** ham yordam beradi. O'quvchilar ekologik muammolarni tahlil qiladi, yechimlar taklif qiladi va guruhda hamkorlikda ishlashni o'rganadi. Shuningdek, integratsiyalashgan darslar orqali o'quvchilar **turli fanlarning nazariy bilimlarini amaliyot bilan bog'lash** imkoniyatiga ega bo'ladi, bu esa ekologik ongning chuqurlashishiga olib keladi. Fanlararo integratsiyaning samarali usullaridan biri **loyiha metodikasi**. O'quvchilar kichik guruhlarda ekologik loyiha ishlab chiqadi, masalan: chiqindilarni qayta ishlash vositalarini yaratish, maktab hududini obodonlashtirish yoki ekologik posterni tayyorlash. Bu jarayon o'quvchilarni faollashtiradi, ularni mustaqil fikrlashga va ijodiy yechimlar topishga rag'batlantiradi.

Shuningdek, **interfaol metodlar** fanlararo integratsiya jarayonida juda muhim hisoblanadi. Rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar, ekskursiyalar va laboratoriya tajribalari o'quvchilarning ekologik bilimni mustahkamlash bilan birga, ularni hayotiy vaziyatlarda ongli harakat qilishga o'rgatadi. Misol uchun, suv resurslarini tejash bo'yicha interfaol mashg'ulot yoki maktab bog'ida kuzatuvlar o'quvchilarda ekologik mas'uliyatni shakllantiradi.

Fanlararo integratsiyaning afzalliklari quyidagilardan iborat: o'quvchilar turli fanlarda o'rgangan bilimlarni birlashtirib, hodisalarni yaxlit tushunadi; amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi; ijodkorlik va mustaqil fikrlash qobiliyatini oshiradi; barqaror rivojlanish g'oyalarini hayotga tatbiq etadi. Misol uchun, tabiatshunoslik va ona tili darslarini

bog‘lab, o‘quvchilar ekologik hikoya va insholar yozadi; matematika va tabiatshunoslikni bog‘lab resurslarni tejash bo‘yicha masalalarni yechadi; tasviriy san‘at va texnologiya mashg‘ulotlarida chiqindilarni qayta ishlash orqali ekologik loyihalarni amalga oshiradi.

Shuningdek, xalqaro tajriba ham fanlararo integratsiyaning samaradorligini tasdiqlaydi. [UNESCO](#) va [UNEP](#) tomonidan ilgari surilgan barqaror rivojlanish tamoyillari boshlang‘ich sinf pedagogikasi bilan uyg‘unlashganda ekologik madaniyatni rivojlantirishning tizimli mexanizmi yaratiladi.

Xulosa qilib aytganda, fanlararo integratsiya asosida ekologik madaniyatni rivojlantirish texnologiyasi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik kompetensiyalarni shakllantirish, tabiatga ongli munosabatni rivojlantirish va barqaror rivojlanish g‘oyalarini singdirishda samarali pedagogik vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, pedagogik jarayonni interfaol va amaliy faoliyatga yo‘naltirish orqali ekologik tarbiyaning tizimli amalga oshishini ta‘minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Shermatova, U. (2024). Ecological Education In Primary Classes Formation Of Pedagogical Conditions Of Development. World Bulletin Of Social Sciences, 33, 49-53.
2. Shermatova, U. (2024). Ecological Education Teaching In Primary Class Methodology. Pedagogical Cluster-Journal Of Pedagogical Developments, 2(4), 97-105.
3. Uljamol Shermatova. (2023). Development Of Ecological Education In Primary Class. Open Access Repository, 9(10), 152–157.
4. Shermatova, U. (2020). The Light Of The Nights Without A Day. European Journal Of Research And Reflection In Educational Sciences Vol, 8(4).
5. Shermatova Uljamol. Improving Ecological Education Of Future Teachers On The Basis Of Conceptual Principles International Journal Of Trend In Scientific Research And Development (Ijtsrd) Volume 6 Issue 3, March-A
6. Shermatova, U. S. (2024). Boshlang ‘Ich Sinf O ‘Quvchilarida Ekologik Madaniyatni Rivojlantirish Xususiyatlari. Inter Education & Global Study, (10), 373-379.
7. Shermatova, U. S. (2024). Boshlang‘ich Sinflarda Ekologik Ta‘limni Rivojlantirish Metodikasi. Inter Education & Global Study, (4 (1)), 50-56.